

Chińskie przejęcie Gardnera i zmiany brytyjskiego systemu kontroli BIZ

Shaanxi Ligeance Mineral Resources Co., Ltd uzyskała w lipcu br. zgodę na przejęcie poprzez zależną od siebie Gardner Aerospace firmy Northern Aerospace Limited. Akwizycja jest elementem prowadzonej przez chińską firmę polityki integracji wertykalnej i horyzontalnej w branży lotniczej. Celem przejęcia jest stworzenie szerokiej oferty produktowej, uzyskanie możliwości tworzenia programów specjalnych na potrzeby klientów i maksymalizację zysków dzięki kontrolowaniu znacznej części procesów produkcji. Chińska spółka kontroluje znaczące złoża rudy, kluczowego materiału do produkcji komponentów do silników odrzutowych. Jej spółka córka pracuje z sukcesami nad technologią masowej produkcji komponentów niezbędnych do zaawansowanych silników odrzutowych, których potrzebuje nie tylko chińskie lotnictwo cywilne, ale również lotnictwo wojskowe. Kierownictwo SLMR dąży do podjęcia współpracy z chińskimi siłami zbrojnymi i ma nadzieję na wejście do awangardy chińskich przedsiębiorstw operujących w obszarze integracji wojskowo-cywilnej.

Obie brytyjskie spółki są producentami elementów konstrukcyjnych i wyposażenia samolotów. Realizują również projekty na rzecz wojska. W stosunku do transakcji uruchomiona została procedura kontroli z punktu widzenia interesu publicznego, w tym bezpieczeństwa narodowego. Zgoda na przeprowadzenie transakcji została udzielona m.in. po złożeniu przez chińską firmę i Gardnera dodatkowych gwarancji w zakresie zablokowania dostępu do zastrzeżonych informacji technologii i praw własności intelektualnej. Władze brytyjskie mając na uwadze rosnące znaczenie niewielkich firm technologicznych dążą do rozszerzenia i zaostrenia przepisów regulujących kontrolę przejęć pośrednich lub bezpośrednich dokonywanych przez zagraniczne firmy.

Obie przejęte przez chińskiego inwestora spółki mają zakłady w Polsce. W kontekście przenoszenia produkcji przez Gardnera do Chengdu i rosnącego znaczenia chińskiego rynku istotny jest profil nowych zakładów i wpływ zmian w organizacji produkcji wewnątrz grupy i ewentualne negatywne skutki dla polskich oddziałów. Przejęcie Gardnera i Northern to kolejne transakcje, w których przejęcie przez chińską firmę spółki zlokalizowanej poza Polską oznacza również przejęcie kontroli nad jej polskimi aktywami. Wartość kontrolowanych przez chińskie podmioty aktywów w Polsce może być znacznie wyższa niż wynika to z danych o BIZ i przydatne byłoby monitorowanie w szerszym zakresie również transakcji pośredniego przejęcia kontroli nad aktywami. Kompetencje polskich organów administracji publicznej do kontroli

inwestycji zagranicznych z punktu widzenia bezpieczeństwa publicznego są rozproszone. Brytyjska reforma wskazuje na konieczność lepszego uregulowania przejęć polskich firm i może być jednym z wartościowych modeli do naśladowania.

Zatrzymanie przejęcia

W lipcu br. władze brytyjskie zrezygnowały ostatecznie z zablokowania przejęcia Northern Aerospace Limited (Northern) przez firmę Gardner Aerospace Holdings Limited (Gardner)¹. Gardner jest obecnie własnością chińskiej grupy Shaanxi Ligeance Mineral Resources Co., Ltd (SLMR)². Northern został zatem spółką kontrolowaną przez chińską firmę. Transakcja została wstrzymana 17 czerwca br. przez ministra działalności gospodarczej, energetyki i strategii przemysłowej Grega Clarka, który zgłosił ją do zbadania z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego³. Według doniesień prasowych⁴ oraz branżowych⁵ działanie Clarka było spowodowane interwencją ministra obrony Gavina Williamsona.

Była to pierwsza transakcja poddana kontroli pod nowym reżimem prawnym. Nowelizacja Enterprise Act 2002 w czerwcu br. rozszerzyła przedmiotowy zakres transakcji, które mogą być badane i kwestionowane ze względu na bezpieczeństwo narodowe, a próg obrotów uzyskiwanych przez przejmowane przedsiębiorstwo objęte nowymi przepisami został obniżony z 70 mln funtów do 1 mln⁶. W uzasadnieniu dla nowelizacji wskazano m.in., że przedsiębiorstwa tworzące innowacyjne produkty i zaawansowane technologie nie muszą osiągać wysokich obrotów, a wyspecjalizowane niewielkie firmy mogą być kluczowymi dostawcami krytycznych komponentów w ramach globalnych łańcuchów dostaw⁷.

Wartość przejęcia Northern została podana na 44 mln funtów⁸. Roczne przychody w Wielkiej Brytanii w 2017 r. wyniosły minimalnie ponad 70 mln funtów⁹. Northern dysponuje czterema zakładami w Wielkiej Brytanii i dwoma w Polsce¹⁰. Zgodnie z obowiązującą obecnie procedurą weryfikacja transakcji została skierowana do Urzędu ds. Konkurencji i Rynków (Competition and Markets Authority, CMA), który po przeprowadzeniu procedury wskazał, że przejęcie nie stwarza zagrożenia dla konkurencji, bezpieczeństwa narodowego i interesu publicznego¹¹.

Podstawy do interwencji ministerstwa obrony

Richard Crowder, prezes Better Capital, twierdził, że procedura opóźniła realizację transakcji na podstawie niejasnych przesłanek związanych z bezpieczeństwem narodowym. Projekty związane z wojskiem to mniej niż 1 proc. przychodów spółki, a interwencja groziła kasacją transakcji¹² oraz karą umowną w wysokości 3 mln funtów¹³. CMA wydało jednak zgodę dopiero po otrzymaniu od ministerstwa obrony informacji, że SLMR oraz Gardner zagwarantowały, że specjalne uzgodnienia zawarte uprzednio w związku z przejęciem

Gardnera ograniczające dostęp SLMR do zastrzeżonych informacji zostaną również rozciągnięte na Northern¹⁴. Zastrzeżenia ministerstwa obrony trudno uznać za bezzasadne. Minister Clark zakończył ostatecznie postępowanie już na tym pierwszym etapie porzeczając na zaakceptowaniu wniosków z raportu CMA¹⁵.

Wymagania, jakie postawiono przy wcześniejszym przejęciu Gardnera przez SMLR wynikały z faktu, że Gardner jest dostawcą i wykonawcą podzespołów i części samolotów zarówno dla samolotów cywilnych, jak i wojskowych Airbusa. Spółka znajduje się na oficjalnej liście firm eksporterów technologii wojskowych i podwójnego zastosowania¹⁶ i jest lub była zaangażowana w takie programy jak Airbus A400 Atlas, C27J Spartan i F-18 Hornet¹⁷. Northern natomiast to dostawca podstawowych elementów kadłuba dla samolotów wojskowych. Przemysł lotniczy jest ponadto uznawany przez władze brytyjskie za jeden z istotnych dla gospodarki państwa, gdyż generuje dużą liczbę dobrze płatnych miejsc pracy dla wysoce wykwalifikowanych pracowników. Jest on też jedną z branż, w których Wielka Brytania ma wciąż przewagę konkurencyjną, którą władze obawiają się utracić. Przejęcie Northern należy rozpatrywać w szerszej perspektywie niż tylko przez wąski pryzmat zamówień wojskowych.

Plany współpracy z ChALW

Przejęcie Northern przez Gardnera jest jednym z elementów budowania przez Shaanxi Ligeance Mineral Resources (SLMR) podporządkowanego jej globalnego łańcucha dostaw części dla przemysłu lotniczego. Zaledwie rok minął od chwili, gdy zamknęła proces przejmowania Gardnera. Brytyjska firma od wielu lat była dostawcą podzespołów dla Boeinga i Dassault i innych firm, ale głównym klientem, dzięki któremu firma rozwinęła się w ostatnich latach jest Airbus¹⁸. W 2017 r. przychody z zamówień Airbusa stanowiły prawie 70 proc. wszystkich przychodów¹⁹. Przejęcie Northern było istotne dla Gardnera względu na park maszynowy i technologie do produkcji długich podstawowych elementów kadłuba. Dzięki przejęciu poszerzona została oferta produktowa i możliwa jest bardziej kompleksowa obsługa klientów.

Głównym udziałowcem SLMR i jednocześnie prezesem zarządu oraz CEO jest Zhang Zheng²⁰. SLMR to przedsiębiorstwo prywatne. Plany biznesowe i wypowiedzi Zhang Zhenga oraz informacje medialne wskazują jednak, że współpracuje z władzami partyjnymi i państwowymi oraz dąży do podjęcia współpracy z ChALW (Chińską Armią Ludowo-Wyzwoleńczą) w ramach integracji wojskowo-cywilnej. Jego zdaniem, żeby przedsiębiorstwo prywatne mogło podjąć współpracę z wojskiem i stać się dostawcą musi dysponować technologią istotnie bardziej zaawansowaną niż tą, którą wojsko już posiada²¹. Akwizycje dokonane w Wielkiej Brytanii przybliżają chińską firmę do tego celu. Zhang przyznał również, że przejęcie Gardnera było możliwe dzięki wsparciu finansowemu

chińskiego rządu na szczeblu centralnym i lokalnym, którym zależy na rozwoju integracji wojskowo-cywilnej w sektorze lotniczym. Uważa również, że kolejna chińska grupa przedsiębiorstw takich jak BAT²² powstanie właśnie w ramach współpracy wojska z sektorem prywatnym²³. Można przypuszczać, że swoją firmę widzi w awangardzie przedsiębiorstw prywatnych dostarczających uzbrojenie.

Integracja horyzontalna i wertykalna

Przejęcie Gardnera i Northern bardzo dobrze komponuje się z profilem produkcji spółki córki SLMR. Chengdu Aerospace Superalloy Technology (CAST) jako pierwsza chińska firma rozwinęła zaawansowaną technologię masowej produkcji opartych na monokryształach renu łopatek do silników samolotów odrzutowych. Jej wprowadzenie do produkcji byłoby przełomem dla chińskiego lotnictwa wojskowego, które w swoich najnowszych samolotach (np. myśliwcach J-20) korzysta z rosyjskich silników²⁴. Sukces był w znacznym stopniu możliwy dzięki temu, że SLMR dysponuje ogromnymi złożami renu, co zapewniło spółce córce dostęp do zasobów tego rzadkiego i drogiego metalu²⁵. Urzędnicy państwowi szczebla centralnego i lokalnego przejawiali duże zainteresowanie realizowanym przez firmę projektem²⁶. CAST gościł również delegacje dygnitarzy z innych prowincji²⁷.

W swoich działaniach SLMR dąży do osiągnięcia korzyści z integracji wertykalnej i horyzontalnej. Zamiast sprzedawać ren zewnętrznym podmiotom będzie dostarczała go do wyspecjalizowanej spółki córki, która dysponuje nowoczesną technologią do masowej produkcji kluczowych elementów dla silników lotniczych. Do produkcji tych ostatnich może zostać wykorzystana kolejna spółka w grupie²⁸. Dzięki przejęciu Gardnera i Northern SLMR może również zaoferować produkcję nowoczesnych elementów konstrukcyjnych samolotów i części wyposażenia. Obie firmy mają doświadczenie w produkcji na potrzeby wojska. Integracja nie tylko daje korzyści biznesowe, które pozwolą na maksymalizację zysków. Jeśli koordynacja działań wewnątrz grupy jest dobrze przeprowadzona to klient może otrzymać u jednego praktycznie odbiorcy kluczowe elementy samolotu. Ułatwia to dopasowanie produktu końcowego do potrzeb klienta i realizację specjalnych programów²⁹.

Nowa fabryka Gardnera w Chengdu

Po zamknięciu transakcji wizytę w Gardner jako jeden z elementów nawiązywania współpracy złożył Cao Jianguo, szef Aero Engine Corporation of China (AECC) na czele dziewięcioosobowej delegacji³⁰. SLMR tuż po zakończeniu procesu akwizycji rozpoczęła budowę fabryki w Chengdu w celu zlokalizowania w Chinach produkcji komponentów wytwarzanych obecnie w europejskich zakładach³¹. Po pierwszym roku wartość produkcji w nowych zakładach ma sięgnąć ok 1 mld rmb (600 mln pln), a po dwóch latach 3 mld rmb (1,8 mld pln)³². Lokalny rząd dzielnicy Shuangliu w Chengdu przyznał dotacje dla nowej

firmy na zakup gruntów jak również na zakup środków trwałych oraz zatrudnienie pracowników³³. Wartość inwestycji szacowana jest na ok 600 mln rmb (360 mln pln), w tym w aktywa trwałe na 400 mln rmb. Fabryka Gardnera w Chinach będzie nie tylko podlegała chińskiemu prawu i chińskiej administracji państwowej, ale również kontroli KPCh, która coraz bardziej bezpośrednio uczestniczy w wewnętrznych procesach firm nie tylko państwowych, ale również prywatnych, w tym zagranicznych. Gardner związany jest wspomnianymi już zobowiązaniami w zakresie ograniczeń dostępu chińskiego właściciela do części technologii i produktów, a jednocześnie wciąż obowiązuje unijne embargo na eksport uzbrojenia do Chin. W sytuacji lokowania zakładów w ChRL można się zastanawiać, na ile te ograniczenia stają się coraz bardziej iluzoryczne.

Reforma systemu kontroli BIZ

Brytyjskie władze coraz bardziej zdają sobie sprawę ze znaczenia nawet niewielkich firm technologicznych oraz z rosnącego skomplikowania i różnorodności powiązań biznesowych. W kilka zaledwie dni po zatwierdzeniu transakcji przejęcia Northern ogłoszono plany wprowadzenia kolejnych przepisów znacząco zwiększających uprawnienia ministrów do interweniowania w przejęcia ze względu na bezpieczeństwo narodowe³⁴. Kontrolami mogłyby być objęte również małe przedsiębiorstwa, działy firm oraz aktywa osób fizycznych w transakcjach, gdzie przejmującym jest zarówno firma zagraniczna, jak i zarejestrowana w UK. Zniesione mają być progi obrotów we wszystkich branżach³⁵. Planowane jest wprowadzenie rozdzielenia postępowania w zakresie bezpieczeństwa narodowego od związanego z ochroną konkurencji³⁶, co wpłynie pozytywnie na czytelność i efektywność procesu weryfikacji transakcji z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego. CMA jest wyspecjalizowanym organem administracji publicznej w sprawach rynku i konkurencji, a nie bezpieczeństwa narodowego³⁷. Zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego zostają zdefiniowane jako wynikające z charakteru podmiotu przejmowanego, podmiotu przejmującego lub charakteru transakcji³⁸. Model brytyjski ma ewoluować w kierunku wyspecjalizowanej w kwestiach zagranicznych inwestycji amerykańskiej instytucji, jaką jest CFIUS. Jeśli zmiany wejdą w życie będzie to oznaczać, że dopiero co zmienione przepisy ulegną dalszemu poważnemu zaostrzeniu. Zwiększona zostanie np. liczba zdarzeń uruchamiających procedurę kontroli³⁹. W efekcie wprowadzenia nowych przepisów liczba transakcji objętych kontrolą może zwiększyć się do 200, z czego 100 może być spowodowane przesłanką bezpieczeństwa narodowego⁴⁰. Przeprowadzenie kontroli takich transakcji jak przejęcie Northern będzie dużo łatwiejsze, wszechstronniejsze i dokonywane przez bardziej kompetentne jednostki administracji rządowej.

Wnioski dla Polski

Zarówno Northern, jak i Gardner dysponują zakładami w Polsce. W związku z przejęciami chińska firma uzyskała kontrolę nad zakładami Gardnera w Mielcu i Tczewie i nad zakładami Northern w Nowej Dębie i w Świlczy k. Rzeszowa. Transakcja jest kolejnym przykładem uzyskania przez chińską firmę kontroli nad spółką lub innymi aktywami w Polsce pośrednio, w wyniku przejęcia zagranicznej firmy⁴¹. Chińskie firmy kontrolują w Polsce aktywa o większej wartości niż wynikałoby to z oficjalnych polskich NBP⁴² i chińskich statystyk⁴³ oraz z zestawień agencji rządowych jak PAIH⁴⁴ czy think tanków⁴⁵. Dla uzyskania pełniejszego obrazu chińskiego zaangażowania w Polsce należy również stworzyć dodatkową, uzupełniającą statystykę pełniej uwzględniającą przejęcia pośrednie⁴⁶.

Polskie zakłady Gardnera i Northern są częścią łańcucha dostaw zagranicznych przedsiębiorstw i produkują na ich potrzeby. Nowym właścicielem jest chińska spółka, której jednym z celów jest współpraca i dostarczanie sprzętu na rzecz ChALW. Rosnące znaczenie Chin jako rynku zbytu może spowodować nie tylko lokowanie w Chinach nowych zakładów, ale również przenoszenie produkcji, co miałoby niekorzystny wpływ na lokalne społeczności w Polsce. Przemysł lotniczy jest również jedną z branż traktowanych jako istotne z punktu widzenia rozwoju gospodarczego naszego państwa. Działanie w Polsce zakładów z tej branży nawet należących do zagranicznych firm ułatwia rozwój własnego przemysłu dzięki przepływowi know how i technologii (np. do i poprzez wspólnych podwykonawców, przepływ pracowników itp.)⁴⁷.

Na uwagę zasługuje również podejście rządu brytyjskiego, który dąży do eliminacji wartości księgowej jako jednego z elementów istotnych dla oceny znaczenia transakcji dla bezpieczeństwa narodowego lub szerzej dla interesu publicznego. W Polsce pojawia się coraz więcej małych firm, tzw. startupów, które tworzą innowacyjne rozwiązania technologiczne i know how. Również polskie ośrodki badawcze mają na swoim koncie poważne osiągnięcia. Należy większą uwagę zwracać na osiągnięcia mniejszych podmiotów, ich znaczenie dla bezpieczeństwa państwa, ale również szeroko rozumianego bezpieczeństwa gospodarczego, w tym utrzymania lub uzyskania przewagi konkurencyjnej w kluczowych z polskiego punktu widzenia branżach. W Polsce praktycznie brak spójnego systemu oceny zagranicznych transakcji z punktu widzenia bezpieczeństwa publicznego, a szczerkowane kompetencje są rozproszone. Przeprowadzane przez Wielką Brytanię reformy, a w szczególności dążenie do stworzenia spójnych ram prawnych i instytucjonalnych powinny być asumptem do analizy debaty i wdrożenia podobnego systemu w Polsce.

Łukasz Sarek – analityk ds. gospodarki Chin w Ośrodku Badań Azji

¹ £44m Derby aerospace deal cleared by CMA, TheBusinessDesk, 20.07.2018,

<https://www.thebusinessdesk.com/eastmidlands/news/2016236-44m-derby-aerospace-deal-cleared-cma> [dostęp: 12.08.2018].

² *Gardner Aerospace acquired by SLMR*, strona Gardner Aerospace, 13.06.2017, <http://www.gardner-aerospace.com/gardner-aerospace-acquired-by-slmr/> [dostęp: 12.08.2018].

³ *£44m Derby aerospace deal held up on 'national security grounds'*, TheBusinessDesk, 19.06.2018, <https://www.thebusinessdesk.com/eastmidlands/news/2015205-44m-derby-aerospace-deal-held-national-security-grounds> [dostęp: 12.08.2018].

⁴ Rob Davies, *Government criticised as Chinese bid for Northern Aerospace is derailed*, The Guardian, 9.07.2018, <https://www.theguardian.com/business/2018/jul/09/uk-blocks-sale-northern-aerospace-chinese-buyer> [dostęp: 12.08.2018].

⁵ *UK Government halts Chinese takeover of Northern Aerospace for 'national security' reasons*, Aerosociety, 21.06.2018,

<https://www.aerosociety.com/news/uk-government-halts-chinese-takeover-of-northern-aerospace-for-national-security-reasons/> [dostęp: 12.08.2018].

⁶ *Enterprise Act 2002, Changes to The Turnover and Share of Supply Tests for Merger, Guidance 2018*, czerwiec 2018,

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/715174/E_Ao2_guidance.pdf [dostęp: 12.08.2018].

Obniżono próg dla fuzji, które dotyczą przedsiębiorstw rozwijających bądź wytwarzających produkty na użytek wojskowy lub podwójnego zastosowania, projektujących bądź obsługujących niektóre rodzaje sprzętu komputerowego oraz rozwijających lub wdrażających technologie kwantowe. Przepisy Enterprise Act 2002 oraz oparte na nich przewodnik konkretyzują grupy mieszczące się w definicji sprzętu komputerowego podlegającego nowym przepisom oraz zawierają wiele wyjaśnień przydatnych dla inwestorów. Poza przesłankami wynikającymi z bezpieczeństwa narodowego Enterprise Act 2002 zawiera również inne przesłanki dla poddania fuzji badaniom i ewentualnemu zablokowaniu jak np. ze względu na interes publiczny, który obejmuje bezpieczeństwo publiczne, stabilność finansową, wolność mediów. Również wskazane są przesłanki dla transakcji, które mogą być poddane badaniu bez względu na wysokość obrotów a także ogólnie definiują zagrożenia bezpieczeństwa narodowego określanego jako zagrożenie dla życia, podważanie porządku państwowego, społecznego i brytyjskiego model życia. Pod kontrolę mogą wejść transakcje, które mogą dawać większe możliwości w zakresie podejmowania działań zakłócających bądź naruszających tak rozumiane bezpieczeństwo publiczne, zwiększone możliwości dla operacji szpiegowskich oraz mogą dać dodatkową nieuczciwą przewagę w negocjacjach.

⁷ *Enterprise Act 2002, Changes...*, Dla uspokojenia inwestorów wskazano, że rocznie nowe przepisy obejmą dodatkowo jedynie 5-29 transakcji, z czego 1-6 będzie spełniało przesłanki dla badania z punktu widzenia bezpieczeństwa narodowego. W przewodniku wskazuje się też, że pierwszeństwo będą miały środki mitygujące ryzyko jakie mogą wdrożyć strony a blokady będą dokonywane tylko w ekstremalnych sytuacjach.

⁸ *Sale of Northern Aerospace Limited*, Financial Times, 8.06.2018,

<https://markets.ft.com/data/announce/detail?dockkey=1323-13671892-0257D10SNJH2QPOUBI931E8HRO> [dostęp: 12.08.2018].

⁹ Przy niezamkniętym roku rozliczeniowym. Por. Graeme Whitfield, *Who are the North East's largest 200 companies? Here is the full list*, ChronicleLive, 17.11.2017,

<https://www.chroniclelive.co.uk/business/business-news/who-north-east-s-largest-200-13912009> [dostęp: 12.08.2018].

Należy mieć na uwadze że przepisy dotyczące kontroli transakcji z punktu widzenia interesu publicznego zawierają własne zasady dotyczące metody naliczania wartości obrotu w Wielkiej Brytanii. Zdaniem niektórych ekspertów CMA mogło przeprowadzić kontrolę transakcji tylko dzięki czerwcowej nowelizacji. Por. *UK Government exercises its newly expanded powers to intervene in M&A deals on national security grounds for the first time*, Eversheds Sutherland, 25.07.2018, <https://www.eversheds-sutherland.com/global/en/what/articles/index.page?ArticleID=en/Competition/uk-govmt-intervene-manda-deals-on-national-security-250718> [dostęp: 12.08.2018]. Northern to dawny CAV Aerospace. W 2015 r. prywatny fundusz inwestycyjny Better Capital przejął borykającą się z problemami finansowymi firmę. Por. Matthew Ord, *CAV Aerospace snapped up in £40m deal*, insider, 20.03.2015, <https://www.insidermedia.com/insider/northeast/136032-cav-aerospace-snapped-40m-deal/> [dostęp: 12.08.2018]. Do listopada 2016 r. przedsiębiorstwo przeszło udaną restrukturyzację i w wyniku przygotowanej likwidacji jego aktywa zostały przejęte przez Northern Aerospace Limited. Por. Matthew Ord, *Jobs saved at*

restructured CAV Aerospace, Insider, 17.11.2016, <https://www.insidermedia.com/insider/northeast/jobs-saved-at-restructured-cav-aerospace> [dostęp: 12.08.2018]. Northern jest wchodzącą w skład grupy spółkę celową: *Restructuring of CAV Aerospace Limited*, Financial Times, 17.11.2016, <https://markets.ft.com/data/announce/detail?dockey=1323-13037851-7RLK81GVIUULEGBOUM2IB6FKQQ> [dostęp: 12.08.2018].

¹⁰ Strona Northern Aerospace: <http://northernaerospace.com/contact/> [dostęp: 12.08.2018].

¹¹ *Northern Aerospace Limited*, dane z bazy Endole, <https://suite.endole.co.uk/insight/company/10130324-northern-aerospace-limited> [dostęp: 12.08.2018].

Gardner-Northern. A report to the Secretary of State Business, Energy and Industrial Strategy on the anticipated acquisition by Gardner Aerospace Holdings Limited of Northern Aerospace Limited, serwis informacyjny gov.uk, 13.07.2018,

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/727396/northern-gardner-cma-report-redacted.pdf [dostęp: 12.08.2018].

CMA wskazało, że oba przedsiębiorstwa nie są konkurentami w zakresie dwóch grup produktowych: dźwigarów skrzydeł i kratownic szkieletu kadłuba.

¹² Michelle McGagh, *Better Capital 'frustrated' as Northern Aero sale cleared*, Citywire, 20.07.2018, <http://citywire.co.uk/investment-trust-insider/news/better-capital-frustrated-as-northern-aero-sale-cleared/a1140043> [dostęp: 12.08.2018]. Zdaniem ekspertów weryfikacja była przeprowadzona płynnie. Por. *UK Government exercises its newly expanded powers...*

¹³ *Sale of Northern Aerospace Limited*, Financial Times, 8.06.2018, <https://markets.ft.com/data/announce/detail?dockey=1323-13671892-0257D10SNJH2QPOUBI931E8HRO>, [dostęp: 12.08.2018]. Wartość zakupu wynosiła 40 mln funtów, ale realna wartość wskutek nieprawidłowego przeprowadzenia due dilligence była dużo niższa: Gavin Lumsden, *Payout hopes lift Better Capital 2012 as Moulton fund sells Northern Aerospace*, Citywire, 8.06.2018 <http://citywire.co.uk/investment-trust-insider/news/payout-hopes-lift-better-capital-2012-as-moulton-fund-sells-northern-aerospace/a1127354> [dostęp: 12.08.2018].

¹⁴ Dotyczyły one odciążenia SLMR od dostępu do zastrzeżonych produktów, wrażliwych informacji, praw własności intelektualnej jak również gwarancji, że niezależny audytor będzie miał kontrolę nad realizacją tych uzgodnień. Por. *Gardner-Northern. A report to...*

¹⁵ *Notice given pursuant to Section 56 of the Enterprise Act 2002*, Department for Business, Energy and Industrial Strategy na stronie serwisu informacyjnego gov.uk, 19.07.2018, https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/727394/northern-gardner-s56-notice.pdf [dostęp: 12.08.2018].

¹⁶ *Export Group for Aerospace, Defence & Dual Use (EGADD). Current Members List (as of 06 February 2017)*, EGADD, 6.02.2017, <https://www.egad.org.uk/wp-content/uploads/sites/25/2017/02/EGADD-Current-Members-February-2017.pdf> [dostęp: 12.08.2018].

¹⁷ Strona Gardner Aerospace: <http://www.gardner-aerospace.com/about/programmes/> [dostęp: 12.08.2018].

¹⁸ *Gardner Aerospace strengthens partnership with Airbus UK in £110m contract deals*, strona Gardner Aerospace, 11.07.2016, <http://www.gardner-aerospace.com/gardner-aerospace-strengthens-partnership-airbus-uk-110m-contract-deals/> [dostęp: 12.08.2018].

¹⁹ 陕西炼石有色资源股份有限公司2017年年度报告 (*Sprawozdanie roczne Shaanxi Ligeance Mineral Resource Joint Stock Company za 2017 r.*), kwiecień 2018, <http://www.cninfo.com.cn/finalpage/2018-05-25/1204999777.PDF> [dostęp: 12.08.2018]. Gardner produkuje m.in. elementy drzwi lotniczych, spawane rampy, łączniki skrzydeł i dźwigary skrzydeł. Northern produkuje ożebrowanie skrzydeł, dźwigary skrzydeł, podłużnice oraz inne elementy konstrukcji kadłuba i skrzydeł.

²⁰ Zhang Zheng dysponuje ponad 25 proc. udziałów. Pozostały akcjonariat jest rozdrobniony i inne podmioty w tym jednostki państwowe nie mają znaczącego udziału. *Sprawozdanie roczne Shaanxi Ligeance...*

²¹ 金融助力“军民融合” 四川跑出加速度 (*Finanse wspomagają integrację wojskow – cywilną. Syczuan przyspiesza bieg*), strona Sichuan Province National Defense Science and Technology Industry Office, 27.11.2017, http://www.scjg.gov.cn/info_1_44_2115.html [dostęp: 12.08.2018].

²² BAT czyli Baidu, Aliaba i Tencent. Firmy te są gigantami branży uważanymi za liderów w zakresie innowacyjności i symbol sukcesu Chin w obszarze nowoczesnych technologii.

²³ 朱雪黎 (Zhu Leili), *军民融合产业中 会走出中国下一个BAT? (Czy kolejny chiński BAT wyjdzie z sektora objętego integracją wojskowo-cywilną?)*, ifeng, 27.11.2017, http://sc.ifeng.com/a/20171127/6182132_0.shtml [dostęp: 12.08.2018].

²⁴ Technologia CAST jest opracowywana we współpracy z Hunan Research Institute for Nonferrous Metals. Ekspert lotnictwa Chen Xiangbao wskazuje na wdrożenie do produkcji rodzimych silników w krótkiej perspektywie ale bez bezpośredniego odniesienia, że będzie to możliwe dzięki technologii CAST: Zhao Lei, *Stealth fighter soon powered by local engines*, China Daily, 13.03.2017, http://www.chinadaily.com.cn/china/2017-03/13/content_28526581.htm [dostęp: 12.08.2018]. Inny ekspert, Xu Youngling z Chinese Society of Aeronautics and Astronautics (CSAA), wskazał, że prywatnym przedsiębiorstwom ciężko będzie wejść do sektora zmonopolizowanego przez SOE. Por. Li Yuan, *Latest fighter jets to use domestically made engines by 2022: experts*, Chinanews, <http://www.ecns.cn/military/2017/09-13/273388.shtml> [dostęp: 12.08.2018].

Na potencjalne korzyści dla wojska z wykorzystania technologii CAST wskazywał gen. Xu Guangyu, doradca China Arms Control and Disarmament Association. Por. Zhang Tao, *Mass production of turbine blades by Chinese private firm to benefit military*, China Military, 4.09.2017, http://english.chinamil.com.cn/view/2017-09/04/content_7741862.htm [dostęp: 12.08.2018].

²⁵ Zhang Huan, *China successfully purifies rare metal used to make aircraft engines*, People's Daily Online, 4.09.2017, <http://en.people.cn/n3/2017/0904/c90000-9264309.html> [dostęp: 12.08.2018]. Późniejsze doniesienia potwierdzają tę informację. Por. *Chinese enterprise makes core component of aircraft engines: report*, Global Times, 24.10.2017, <http://www.globaltimes.cn/content/1071785.shtml> [dostęp: 12.08.2018]. Postępy prac w ośrodkach wojskowych lub ściśle powiązanych z wojskiem nie są często przekazywane do publicznej wiadomości, więc możliwe, że podobna technologia została opracowana w innej jednostce. Inne źródła sugerują, że firmy państwowe również mogą dysponować taką technologią, a CAST jest pierwszą firmą prywatną która ją opracowała. Ren jest metalem niezbędnym w produkcji wysokiej jakości elementów silników odrzutowych. Por. *Rhenium—A Rare Metal Critical to Modern Transportation*, USGS Mineral Resources Program, <https://pubs.usgs.gov/fs/2014/3101/pdf/fs2014-3101.pdf> [dostęp: 12.08.2018].

²⁶ Np. maju 2016 r, firmę odwiedziła delegacja urzędników ministerialnych i lokalnych na poziomie prowincji, której przewodził szef biura ds. lotnictwa w departamencie wyposażenia przemysłowego ministerstwa przemysłu i technologii informatycznych.

Por. *国家工信部领导一行调研考察成都航宇超合金技术有限公司 (Delegacja kadry ej Ministerstwa Przemysłu i Informatyzacji odbyła wizytę studyjną w Chengdu Aerospace Superalloy Technology)*, serwis informacyjny Rządu Ludowego Miasta Chengdu, 6.06.2016, <http://gk.chengdu.gov.cn/govInfoPub/detail.action?id=1340986&tn=2> [dostęp: 12.08.2018].

²⁷ 杨静常务副主任率队赴成都航宇超合金技术有限公司调研考察 (Wiceprzewodnicząca komisji ds.gospodarki i technologii informatycznych Yang Jing na czele delegacji odwiedziła z wizytą studyjną Chengdu Aerospace Superalloy Technology), People's Daily Online, 27.09.2017, <http://gz.people.com.cn/n2/2017/0927/c377247-30781656.html> [dostęp: 12.08.2018].

²⁸ Spółka założona wspólnie z placówką naukowo-badawczą i państwowymi firmami inwestycyjnymi: *成都中科航空发动机有限公司 (Chengdu Zhongke Aero-engine Company Limited)*, Institute of Engineering, Thermophysics Chinese Academy of Science, http://www.iet.cas.cn/sdhz/cgqy/zkhfo2/201507/t20150724_4403535.html [dostęp: 12.08.2018].

²⁹ Dysponowanie technologią produkcji łopatek z monokryształów renu byłoby bardzo istotnym, ale nie jedynym elementem, który stanowił o atrakcyjności grupy SLMR zarówno dla odbiorców cywilnych jak i wojskowych.

³⁰ *Mr Cao Jianguo, Chairman of AECC makes visit to Gardner Aerospace Derby, strona Gardner Aerospace*, strona Gardner Aerospace, 12.07.2017, <http://www.gardner-aerospace.com/mr-cao-jianguo-chairman-of-aecc-makes-visit-to-gardner-aerospace-derby/> [dostęp: 12.08.2018]. AECC jest przedsiębiorstwem państwowym, które powstało z funduszy COMAC i AVIC, podlega pod SASAC i zarządza kilkudziesięcioma zakładami, głównie produkującymi silniki.

³¹ *Airbus strategic supplier Gardner Aerospace announces acquisition of Northern Aerospace*, strona Gardner Aerospace, 24.07.2018, <http://www.gardner-aerospace.com/airbus-strategic-supplier-gardner-aerospace-announces-acquisition-of-northern-aerospace/> [dostęp: 12.08.2018].

³² Zhu Wenqian, *New aerospace factory joining Chengdu park*, China Daily, 5.09.2017, http://usa.chinadaily.com.cn/business/2017-09/05/content_31574194.htm [dostęp: 5.09.2017].

³³ *成都双流区引资加德纳航空细节：大手笔的全方位补贴+3000万元的税收门槛* (Szczegóły przyciągnięcia przez dzielnicę Shuangliu w Chengdu inwestycji Gardnera: hojne, wszechstronne subsydia i próg podatkowy 30 mln), Sohu, 21.07.2017, http://www.sohu.com/a/158825200_109305 [dostęp: 12.08.2018]. Udzielono subsydiów do wysokości 80 proc. księgowej wartości zakupu ziemi (z dodatkowym pułapem maks. kwoty za mu ($\mu=667$ m²). W zamian inwestor zobowiązał się do płacenia w przyszłości podatków według co najmniej ustalonej minimalnej stawki na jednostkę powierzchni zakupionych gruntów. W sprawozdaniu finansowym za 2017 r. spółka wykazała dodatkowe subsydia rządowe (poza tym które standardowo na podstawie zarządzeń władz przysługują jej ze względu na branżę w jakiej działa) w wysokości niemal 280 mln rmb (ok. 170 mln pln). Główną część miały stanowić subsydia udzielone przez rząd dzielnicy Shuangliu w Chengdu.

Por. *Sprawozdanie roczne Shaanxi Ligeance...*

Subsydiów udzielały również jednak inne jednostki jak np. The Southwest Airport Economic Development Zone, która przyznała 20 mln rmb. Por. 谢敏 (Xie Min), *炼石有色：发动机含镍叶片项目收到政府扶持资金 (SLMR: Projekt silników opartych na łopatkach z renem uzyskał wsparcie finansowe rządu)*, cnstock, 2.11.2017, http://ggjd.cnstock.com/company/scp_ggjd/tjd_bbdj/201711/4147625.htm [dostęp: 12.08.2018].

³⁴ *National Security and Investment. A consultation on proposed legislative reforms*, strona serwisu informacyjnego gov.uk, lipiec 2018,

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/728310/20180723_-_National_security_and_investment_-_final_version_for_printing__1_.pdf [dostęp: 12.08.2018]

oraz *National Security and Investment Draft Statutory Statement of Policy Intent*, strona serwisu informacyjnego gov.uk, lipiec 2018,

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/728311/20180717_Statement_of_policy_intent_-_shared_with_comms.pdf [dostęp: 12.08.2018].

³⁵ Alex Morales, *U.K. Widens Scope of M&A Probes on National Security Grounds*, Bloomberg, 23.07.2018, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-07-23/u-k-expects-50-fold-rise-in-interventions-on-company-takeovers> [dostęp: 12.08.2018].

³⁶ Te postępowania mają być prowadzone równolegle. Por. John Schmidt Jeremy Willcocks Ludovica Pizzetti, *UK Merger Control: A New Regime for State Intervention*, Foreign Acquisitions and National Security, Arnold&Porter, 26.07.2018,

<https://www.arnoldporter.com/en/perspectives/publications/2018/07/uk-merger-control-a-new-regime-for-state> [dostęp: 12.08.2018].

³⁷ Co zresztą urząd ten oficjalnie przyznaje. Por. *Gardner-Northern. A report to...*

³⁸ Becket McGrath, Christine Graham, Michal Berkner, James Foster, *UK Government Proposes New Regime for Acquisitions That Have National Security Implications*, 1.08.2018,

<https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=1a7090f7-ba97-42d6-8e89-43aa88bf4f09> [dostęp: 12.08.2018]. Każdy z członów został określony następująco: z charakteru podmiotu przejmowanego operującego w „kluczowych obszarach” podmiotu przejmującego – wrogie państwa lub inni wrodzy aktorzy lub charakteru transakcji – dające możliwość naruszenia bezpieczeństwa narodowego.

³⁹ Z założenia czerwcową nowelą miała charakter rozwiązania krótkoterminowego, przejściowego na drodze do bardziej gruntownych reform: *UK Government Proposes National Security and Investment Regime*, Cleary Gottlieb, 10.08.2018, <https://www.clearygottlieb.com/-/media/files/alert-memos-2018/uk-government-proposes-national-security-and-investment-regime.pdf> [dostęp: 12.08.2018].

⁴⁰ Por. *Merger Control: A New Regime...*, podobnie: *U.K. Widens Scope of M&A Probes...*

⁴¹ Inne podobne inwestycje to: przejęcie Locor przez CIC, Animexu i następnie części zakładów Pini przez WH Group poprzez Smithfield Polska, Schürholz Polska przez Jiangsu Olive, polskich aktywów Louvre Hotels przez Jin Jiang International, zob. Łukasz Sarek, *Polsko-chińskie stosunki gospodarcze w 2017 roku w ujęciu porównawczym*, Raport Ośrodka Badań Azji, lipiec 2018, Warszawa, http://www.cbb.akademia.mil.pl/g2/oryginal/2018_08/2018-08-raport-wspolpraca-gospodarcza-polski-i-chin-2017.pdf [dostęp: 12.08.2018].

⁴² *Polsko-chińskie stosunki gospodarcze w 2017 roku...*

⁴³ Pełna wersja raportu “2016 年度中国对外直接投资统计公报”(Raport statystyczny: Chińskie bezpośrednie inwestycje zagraniczne w 2016 r.), Ministerstwo Handlu ChRL, Krajowy Urząd Statystyczny ChRL oraz

Państwowa Administracja Walutami, 2016. Obecnie na wielu chińskich stronach rządowych jest umieszczona wersja skrócona, która nie obejmuje danych dla Polski.

⁴⁴ *Lista Głównych Inwestorów Zagranicznych w Polsce – Grudzień 2017**, strona PAIH, https://www.paih.gov.pl/files/?id_plik=30927 [dostęp: 12.08.2018]. W tym zestawieniu jest ujęte przejęcie Gardnera przez SLMR. Nie są natomiast włączone np. przejęcia aktywów Locor przez CIC, przejęcie części udziałów w przez Jiangsu Olive, inwestycja Jin Jiang International w grupę Louvre Hotels oraz inne inwestycje pośrednie, ale również bezpośrednie.

⁴⁵ Thilo Haneman, Mikko Huotari, *EU-China FDI: Working Towards Reciprocity in Investment Relations*, Rhodium Group i Mercator Institute for China Studies, nr 3, aktualizacja maj 2018, https://www.merics.org/sites/default/files/2018-07/180718_MERICS-COFDI-Update_final_o.pdf [dostęp: 12.08.2018].

⁴⁶ Np. jak podjęta próba w: *Polsko-chińskie stosunki gospodarcze w 2017...*

⁴⁷ Katarzyna Puchalska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w kontekście innowacyjności i modernizacji regionu*, Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy, nr 16, 2010, Uniwersytet Rzeszowski <http://ur.edu.pl/pliki/Zeszyt16/28.pdf> [dostęp: 12.08.2018]. Są jednak również analizy wskazujące na brak jednoznacznego pozytywnego związku między napływem BIZ z przepływem technologii z zagranicznych inwestycji do rodzimych przedsiębiorstw i w efekcie wzrostu ich produktywności.

Por: Elvira Torlak, *Foreign Direct Investment, Technology Transfer, and Productivity Growth in Transition Countries Empirical Evidence from Panel Data*, Center for European Governance and Economic Development Research Discussion Papers 26,2004, University of Goettingen, Department of Economics, <https://www.gtap.agecon.purdue.edu/resources/download/1701.pdf> [dostęp: 12.08.2018]. W przemyśle lotniczym w Polsce zagraniczne inwestycje miały jednak istotne znaczenie dla rozwoju branży: niektóre brały udział w zakładaniu i rozwoju klastra Dolina Lotnicza, powstały nowe polskie rodzime firmy jako certyfikowani dostawcy dla spółek córek zagranicznych przedsiębiorstw absorbujące ich standardy, technologie i know how działania, a niektóre, choć wciąż nieliczne, zagraniczne firmy ulokowały w Polsce swoje działy R&D. Por. Zbigniew Lentowicz, *Historia rozwoju Doliny Lotniczej jest nie do powtórzenia w innym miejscu*, Rzeczpospolita, 21.06.2015, <https://www.rp.pl/artukul/1210050-Historia-rozwoju-Doliny-Lotniczej-jest-nie-do-powtorzenia-w-innym-miejscu.html> [dostęp: 12.08.2018] oraz *Raport o innowacyjności sektora lotniczego w Polsce w 2010 roku*, Instytut nauk Ekonomicznych PAN, 24.10.2011, https://issuu.com/inepan/docs/pl_raport_lotniczy [dostęp: 12.08.2018]. Technologie stosowane przez przedsiębiorstwa z Doliny Lotniczej mogą być wykorzystane w innych branżach. Por. Katarzyna Puchalska, *Rola bezpośrednich inwestycji zagranicznych w kształtowaniu profilu gospodarczego województwa podkarpackiego*, Przedsiębiorstwo i Region Nr 8/2016, <https://repozytorium.ur.edu.pl/bitstream/handle/item/2674/9%20puchalska-rola%20bezpo%C5%9Brednich%20inwestycji.pdf?sequence=5&isAllowed=y> [dostęp: 12.08.2018].

